

TERÜLETFEJLESZTÉS ÉS INNOVÁCIÓ

A PTE TTK Földrajzi Intézet
Politikai Földrajzi, Fejlődési és Regionális
Tanulmányok Tanszékének, valamint
Társadalomföldrajzi és Urbanisztikai Tanszékének
elektronikus folyóirata

Tartalom

Vida György - Kovács Zoltán

A magyar választási rendszer területi aránytalanságai 2011 előtt és után 2

Agg Zoltán

A rendszerváltozás egyik vitakérdése: szükség van-e hazánkban megyékre? 11

Bárdi László

Jelenkori migrációs jelenségek, különös tekintettel a magyarországi kínai bevándorlókra 17

Főszerkesztő

László Mária

Főszerkesztő-helyettes

Pirisi Gábor

Szerkesztőbizottság tagjai

Pap Norbert (elnök)
Trócsányi András
Sitányi László
Gálosi-Kovács Bernadett
M. Császár Zsuzsanna

Lapszerkesztő

Mati Andrea

Szerkesztőség

7624 Pécs, Ifjúság útja 6. Tel: 72/501-531
www.terinno.hu
ISSN 1789 - 0578

Köszöntő

A kilencedik évfolyamába lépett folyóiratunk első száma talán vékonyabb valamivel - persze az online megjelenésnél már ez a fogalom is értelmét veszítette - a megszokottnál, ugyanakkor talán sosem gyűlt még össze ilyen jó nevű szerzőgárda hasábjainkon. E számunkat ugyanis a IX. Magyar Politikai Földrajzi Konferenciának szenteljük, a konferencia szervezőivel történő megállapodás után, dr. Reményi Péter segítségével válogattuk ki azokat a tanulmányokat, amelyek leginkább illeszkedtek lapunk profiljához. Így aztán van szerencsénk szerzőink között köszönteni Kovács Zoltán professzort, aki Vida György szegedi doktorandusz társaként a hazai választási rendszer földrajzi aspektusairól, pontosabban annak geográfiailag kódolt aránytalanságairól értekezik. Műfaját tekintve inkább esszéként sorolható be Agg Zoltán írása, aki a rendszerváltozás után induló Comitatus felelős kiadójaként és szerkesztőjeként rengeteget tett hozzá a hazai közigazgatás területi dimenzióiról szóló szakmai diskurzushoz. Jelen írásában éppen ennek a diskurzusnak a megyéket érintő részét tekinti át. Harmadik szerzőnk nem más, mint Bárdi László tanár úr, aki alighanem a valaha volt szerzőink doyenje. Tanulmányában ezúttal nem valamely egzotikus, keleti tájakra kalauzol minket, hanem a Magyarországon élő kínai migránsokról oszt meg velünk figyelemre méltó gondolatokat.

Következő számunk a tervek szerint közvetlenül ez után, még júniusban, a „nyári leállás” előtt jelenik meg, szintén tematikus jelleggel, de turisztikai súlyponttal. Hagyományos számmal legközelebb októberben jelentkezünk, az ide szánt kéziratokat a szerkesztőség augusztus 31-ig várja e-mailben a lasmaria@gamma.ttk.pte.hu vagy a pirisig@gamma.ttk.pte.hu címre.

Kellemes olvasást, és hasznos időtöltést kívánunk mindenkinek:
a szerkesztők

VIDA GYÖRGY - KOVÁCS ZOLTÁN

A magyar választási rendszer területi aránytalanságai 2011 előtt és után

Bevezetés

Az 1989-1990-es rendszerváltozás után a magyar társadalom visszatérhetett a képviseleti demokráciához. Ennek részét képezte a vegyes német választási rendszer adaptálása. 386 országgyűlési képviselőből 176-an egyéni választókerületekből, 210-en pedig megyei és országos listáról jutottak be. A kilencvenes évektől jelentősebb demográfiai és migrációs folyamatok formálták a magyar társadalmat, aminek következtében egyre nagyobb területi különbségek mutatkoztak a választókerületek méretében. Ebből adódóan egyre többen megkérdőjelezték a korábbi választási rendszer igazságosságát. Többek között az Alkotmánybíróság is foglalkozott a választókerületek aránytalanságával, amit 2005-ben alkotmányellenesnek nyilvánított. Ezt követően a konszenzus hiánya miatt több sikertelen próbálkozás történt a rendszer megreformálására, mígnem 2010-ben a Fidesz-KDNP kétharmados felhatalmazást kapott a választópolgároktól, így lehetősége nyílt a reformra.

A magyar választási rendszer területi aránytalanságainak vizsgálata aktuális, hiszen csak 2011. december 23-án fogadta el a parlament a CCIII. törvényt az országgyűlési képviselők választásáról, valamint 2013-ban a XXXVI. törvényt a választási eljárásról, amiben az új keretfeltételeket is meghatározták.

A tanulmány célja megválaszolni azt, hogy milyen területi aránytalanságok (malapportionment) jellemezték a magyar választási rendszert 2010-ig, és ezt a problémát az új szisztéma hogyan próbálta megoldani. Mindezt két kutatási hipotézisen keresztül is vizsgáltuk. Egyrészt az a feltevésünk, hogy a régi választókerületek eltérő választókorú lakónépességéből eredő aránytalanságait mérsékelte az új határok meghúzása. Másrészt az új választókerületek megrajzolása hosszú távon megoldja ezt a területi aránytalanságot. A kutatási hipotéziseket alapvetően kvantitatív módszerrel teszteljük. Választókerületi léptékben a népesség és a választásra jogosultak eltérő számának alakulását a 2011-es KSH népszámlálási adatokból, valamint a 2014-es országgyűlési választás eredményeinek tükrében vizsgáltuk.

Ebben a tanulmányban a gerrymandering jelenségével nem foglalkozunk, csak a kerületek eltérő méretével és az ebből kialakuló arányosság kérdésével. Kifejtjük a választókerületi beosztás nehézségeit, a matematikai és elvi keretek korlátozó szerepét, valamint hogy mennyiben érvényesül az egyenlő szavazat elve a választókerületeknél. A létrehozott keretet a demográfiai, társadalmi folyamatok felülírhatják, így a nemzetközi példákhoz hasonlóan előreláthatólag további átalakításokra lesz szükség.

Területi aránytalanságok és a választási földrajz

A választási rendszerek arányosságának vizsgálata régóta foglalkoztatja a társadalomtudósokat. Sokszor az elméleti keret meghatározása után a többségi, az arányos és a vegyes rendszer arányossági jellemzőit vizsgálják, valamint a pártrendszerre gyakorolt hatásokat elemzik (MÉSZÁROS J. - SZAKADÁT I. 1993, LEIB, J. - QUINTON, N. 2011). Megállapítható, hogy a pártrendszer hat a választási rendszerre, hiszen a bennlévők meg szeretnék tartani pozíciójukat az újonnan belépőkkel szemben. Ezért olyan választási rendszerben érdekeltek, ami ezt segíti. A választási rendszer a módosulást követően hat a pártok stratégiájára és a pártrendszerre is. A többségi rendszer felé mozdulás a kevesebb meghatározó párt stabilitását segíti, míg az arányosabb a pártrendszer fragmentálódását hozza magával (FÁBIÁN GY. - KOVÁCS L. I. 1998, ENYEDI ZS. - KÖRÖSÉNYI A. 2004, BALOGH L. 2012).

Az összetett tényezők miatt egy választási rendszer soha sem lehet tökéletesen arányos, de a társadalmi igazságosság miatt törekedni kell rá (RALWS J. 1997, JOHNSTON, R. 2002, WEBSTER, G. R. 2013). John Rawls munkájában (1997) kifejti, hogy a politikai igazságosság a szabadság elvén és a részvétel elvén alapul. Az előbbi az alkotmányban lefektetett alapvető emberi jogokat, valamint ennek gyakorlatát jelenti, míg a szabadság elve főként az emberek politikába való beleszólását jelenti. Érvelése szerint az egyenlő szabadság és részvétel egyik feltétele az, hogy azonos számú embert képviseljen egy adott képviselő (RALWS J. 1997). Mivel a választókerületi aránytalanságok befolyásolják a szavazatok súlyát és a végeredményt is, ezért a választási rendszerek aránytalansági hajlamának megítélése kapcsán a választókerületek földrajzi beosztása is releváns tényező, amivel a választási földrajz foglalkozik.

A választási földrajz négy meghatározó témakört vizsgált az elmúlt évtizedekben, amiből az egyik a választási rendszerek összehasonlítása (LEIB, J. - QUINTON, N. 2011). A kutatók hangsúlyozták, hogy elengedhetetlen a választási rendszerek mélyebb összefüggéseinek megértése, ha a voksok mandátumra transzformálásának mikéntjével foglalkoznak (WEBSTER, G. R. 2013). Ezért egyrészt azt vizsgálták, hogy a választási rendszerek hogyan képezik le leghatékonyabban a képviselőket. Másrészt a választási részvétel legitimitációjával is foglalkoztak. Emellett a propocionalitás földrajzi kérdései ezen belül pedig a választókerületek megrajzolásának mikéntjére, valamint a területi aránytalanság (malapportionment) és a gerrymandering jelenségére is hangsúlyt fektettek (HAJDÚ Z. 2006, LEIB, J. - QUINTON, N. 2011).

A választókerületi beosztás kialakításánál a nemzetközi szakirodalom több jelenséget is vizsgál az azonos népességszám és az egybefüggő választókerületek elvárása mellett. Ilyen vizsgált tényező lehet példá-

ul az etnikai diverzitás vagy a földrajzi kompaktság. Továbbá törekedni kell arra is, hogy hasonló gazdasági, politikai és civil érdekcsoportokat azonos kerületbe osszanak, sőt a korábbi választókerületek formáját is figyelembe kell venni (WEBSTER G. R. 2013). Ez a kritériumrendszer alapvetően egy amerikai, angolszász mintaterületen kidolgozott modell, amit az eltérő választási rendszer és történelmi beágyazottság miatt nehéz megfeleltetni a poszt-szocialista országokra, így Magyarországra, de egy viszonyítási alapnak álláspontunk szerint megfelelő.

A társadalmi igazságosság kritériumrendszere mellett matematikai korlátokat is felvet az arányos választókerületek kialakítása, hiszen hazánkban nem lehet átlépni a megyehatárt. Mivel a megyék népességszáma nem egyenletesen oszlik el, így nehéz kialakítani egy teljesen arányos beosztást (BIRÓ P. - SZIKLAI B. - KÓCZY Á. L. 2012). Az elméleti keretből tanulmányunk az azonos népességszám kritériumát és kérdéskörét helyezi előtérbe.

Módszertan

Az elméleti keretből levezetett hipotéziseket alapvetően kvantitatív módszerekkel vizsgáltuk meg. Leíró statisztika mellett induktív statisztikát, összefüggés vizsgálatokat is végeztünk. Ez magában foglalja a Pearson korrelációs és Spearman rangkorrelációs együtthatók kiszámítását (FALUS J. - OLLÉ I. 2008).

A választásra jogosultak számát választókerületi szintre számoltuk a 2011-es népszámlálás Központi Statisztikai Hivatal által közzétett adatbázisa, valamint a 2014-es országgyűlési választások eredményei alapján. A népszámlálás adatainál a 18 évnél idősebb állampolgárokat adtuk össze, míg a 2014-es adatoknál a választói névjegyzékben szereplőkkel számoltunk. A törvényben meghatározott országos számtani átlag értékhez viszonyítottuk a kerületek méretét, és így meghatározhattuk azok kilengését.

A választókerületek mérete és a részvétel közötti kapcsolatot a Pearson korreláció módszerével vizsgáltuk. A demográfiai mutatók összefüggéseinél szükségesnek véltük a városias és falusias térségek különülését is figyelembe venni és elemezni. Ezért létrehoztunk egy kategorikus változót, ami jelen esetben úgy alakult ki, hogy a kutatásban urbánus választókerületnek tekintettük azt, amelyik nagyvárosokat oszt fel, vagy a központi település lakosságszáma meghaladja az 50 ezer főt, a többi választókerület rurális besorolást kapott. A beosztott választókerületek közül a falusiak 1-es, az 50 ezer főnél nagyobb központtal rendelkező választókerületek 2-es, a vidéki nagyvárosok kerületei 3-as, míg a budapestiek 4-es értéket kaptak. Ezzel az ordinális változóval Spearman rangkorrelációs együtthatót is számoltunk. Az értékek kiszámításához SPSS 20 programot használtunk, a térképeket pedig Mapinfo 10.5 programmal szerkesztettük.

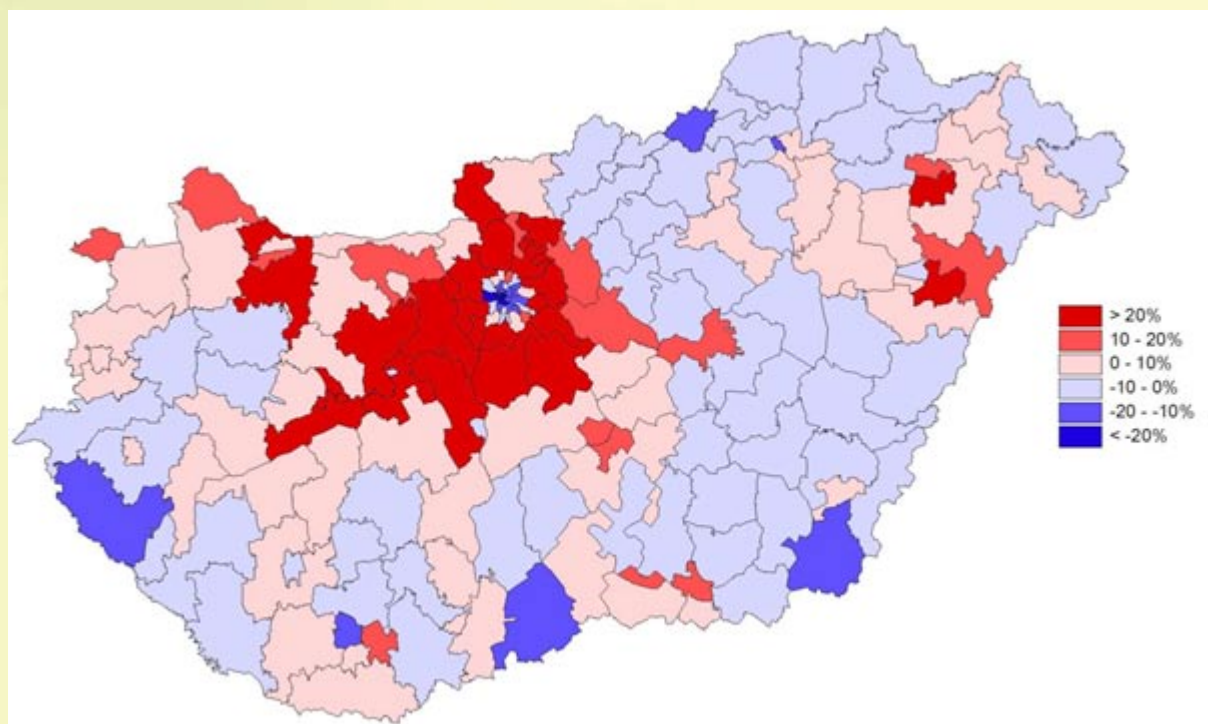
A magyar választási rendszer területi aránytalanságai 1990 és 2010 között

A rendszerváltozást követő magyar választási rendszerben 176 egyéni választókerületet alakítottak ki. Már akkor jelentkeztek a méretbeli különbségek, hiszen volt ahol több mint kétszer annyian voksolhattak, mint máshol (HUBAI L. 2004). Ezeket a különbségeket felerősítették a hazánkban lezajló demográfiai és vándorlási folyamatok, amit idővel több hazai kutatás is kiemelt (KOVÁCS Z. 2000, HUBAI L. 2004, HEGEDŰS G. 2007).

A 2010-es országgyűlési választásokra már komoly kihívást jelentettek a túl nagy, vagy túl kicsi választókerületek (1. ábra). Ebből adódóan a legkisebb veszprémi kerületben a voks értéke 2,78-dal volt nagyobb, mint a legnépesebb szigetszentmiklósiiban [1]. Ez az érték 1990-ben még 2,25 volt, ami már a kialakításkor is túl nagy abszolút eltérést jelentett.

A választópolgárok számának alakulását több tényező is befolyásolja, és ezek között kapcsolat is van. A természetes szaporodás országosan kedvezőtlenül alakult az időszak során, így folyamatosan csökkenő népességet regisztrálhattunk. Ugyanakkor ez területenként eltérő mértékű volt, hiszen míg a falusias

térségekben kevesebb gyermek született, addig a szuburbanizáció által érintett, valamint a romák által nagyobb számban lakott településeken kedvezőbbek voltak a természetes szaporodás értékei.

1. ábra: A választásra jogosultak számának változása Magyarország választókerületeiben 1990 és 2010 között. Forrás: A Nemzeti Választási Iroda adatai alapján a szerzők szerkesztése

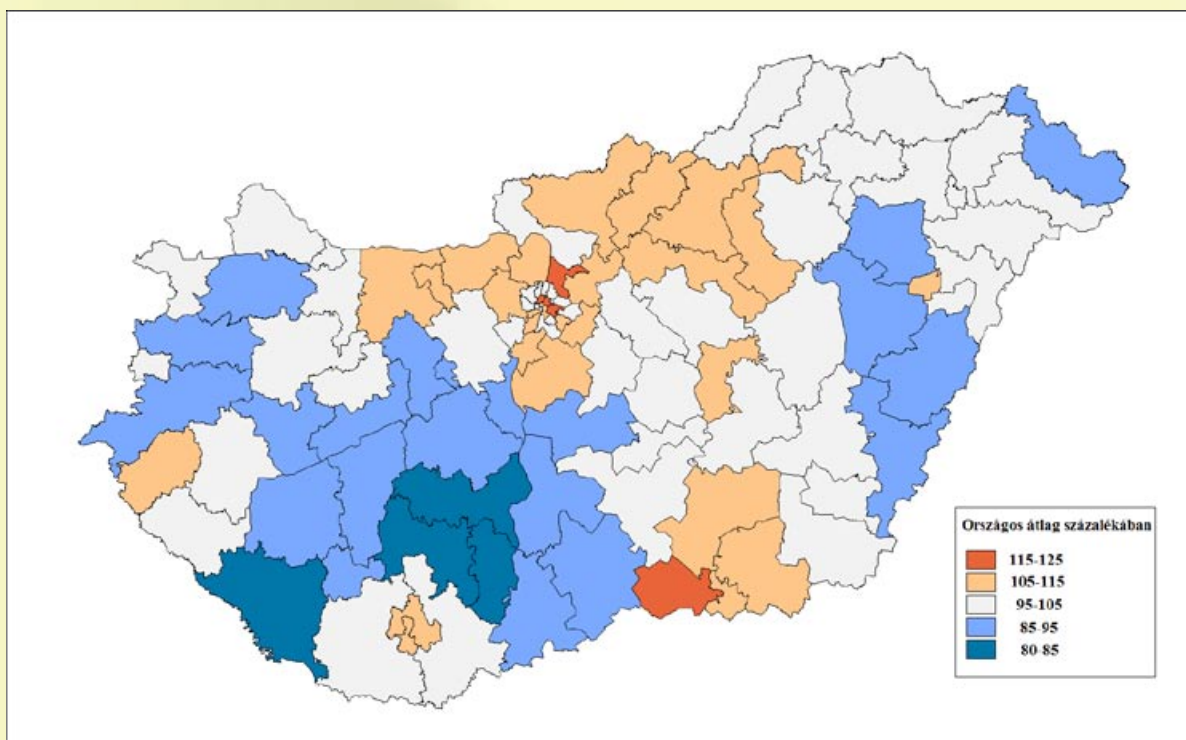
A fővárosi agglomerációban és a többi nagyvárosi térség választókerületeinél a szuburbanizáció és a belső migráció folyamata emelte jelentősen a választásra jogosultak számát. Választási földrajzi aspektusból a jelenséget árnyalja, hogy a vidéki nagyvárosok szuburbanizációja kevésbé csökkentette a nagyvárosi kerületek választásra jogosultjainak számát, hiszen több esetben a belváros mellett több falu is egy egységbe tartozott. Ilyen volt például a szegedi 2-es tortacikk formájú választókerület. Ezzel ellentétben a vidékies választókerületekben a természetes fogyás és az elvándorlás következtében egyre kevesebb választópolgár élt. Ebből adódóan a lakóhely determinálta a szavazat értékét. Budapestet leszámítva az urbánusabb térségekben kevesebbet ért egy szavazat, mint vidéken.

Megállapítható az is, hogy a gazdasági helyzet és a területi különbségek növekedése közvetett módon befolyásolja a választókerületek népesszámának alakulását, hiszen folyamatos, egyenlőtlen belső migrációt generál a fejletlenebb és a fejlettebb térségek között, ami abból adódik, hogy a munkaerő a magasabb jövedelmű térségekbe vándorol. Általában a fiatalabb, iskolázottabb rétegek költöznek el, így emelik a választópolgárok számát az adott területen, míg a fejletlenebb térségekben elöregedő és egyre kevesebb szavazó marad. Tudományos munkák támasztják alá, hogy a magasabban iskolázott, urbánusabb, fejlettebb térségekben magasabb a választási aktivitás (KOVÁCS, Z. - DINGSDALE, A. 1998, KOVÁCS Z. 2000, MÉSZÁROS et al. 2007), így a különbséget okozó két fő ok (eltérő számú választópolgár és változó részvételi arány) együtt jelentkezik, ami időnként szélsőséges, kétszeres torzulást okoz.

Ebből adódóan idővel a különbségek fokozódtak, amivel szembeűnő eltéréseket hoztak felszínre, és egyre többen megkérdőjelezték a rendszer igazságosságát. Sokáig a konszenzus hiánya miatt több sikertelen próbálkozás történt a rendszer megreformálására. 2010-et követően azonban a kétharmados többségbe kerülő Fidesz-KDNP lehetőséget kapott a szükségszerű területi aránytalanságok csökkentésére, ami időszerű volt.

A magyar választási rendszer területi aránytalanságai 2011 után

A magyar választási rendszer alapjait képező 2011. évi CCIII., valamint a 2013-as XXXVI. törvény számos újítást hozott. Az eddigi kétfordulós választásokat felváltotta az egyfordulós, tehát az egyéni kerületekben elég relatív győzelmet aratni. Megszűnt a megyei lista, és a listaállítás szabályai is módosultak. Ezentúl az a párt állíthat listát, aki legalább kilenc megyében és a fővárosban összesen 27 egyéni választókerületben tud jelöltet állítani. Az ajánlásnál egy választópolgár javasolhat több képviselőt is, ami könnyíti az indulást, de a töredékszavazatok elosztásában mégis hátrányba kerülnek a kispártok, hiszen mostantól a győztesek is kapnak töredékszavazatot [2]. Érdemes megjegyezni, hogy ebben a választási szisztémában némiképp csökken a jelentősége a választókerületi lehatárolásnak, ahol kevés helyen túlnyeri magát a rivális, többnyire viszont veszít, mert a győztes is kap töredékszavazatot a megszerzett mandátumon felül. Fontos elem a rendszerben, hogy a határon túli kettős állampolgársággal rendelkező magyarok is kaptak szavazati jogot, bár akiknek nincsen magyarországi lakóhelye, azok csak listára voksolhatnak. Összességében a parlamenti képviselők száma 386-ról 199-re csökkent, ami 106 egyéni választókerületi, és 93 listás helyből áll össze, és lesznek úgynevezett nemzetiségi listák is [2].

2. ábra: A választásra jogosultak száma az országos átlag arányában, az egyéni választókerületekben 2011-ben. Forrás: A Központi Statisztikai Hivatal adatai alapján a szerzők szerkesztése

Az országgyűlési egyéni választókerületek közötti eltérések nagyságát az alábbiakban határozza meg a törvény. „Az egyéni választókerületek választásra jogosultjainak száma az egyéni választókerületek választásra jogosultjainak országos számtani átlagától tizenöt százaléknál nagyobb mértékben - a földrajzi, nemzetiségi, történelmi, vallási és egyéb helyi sajátosságokat figyelembe véve - kizárólag a 2. bekezdés a és b pontjában foglaltak érvényesülése érdekében térhet el” (2011. évi CCIII. törvény az országgyűlési képviselők választásáról 4. cikk 4. bekezdés). A két kritérium a megyehatár átlépésének tilalma, valamint az egybefüggő választókerületek megkövetelése. Ezért már 2013-ban is felülvizsgálták a beosztást, és többek között a szegedi választókerületeket is módosították, mert egyikük nem volt egybefüggő [3].

A 2011-es törvény azt is megállapítja, hogy „ha az eltérés meghaladja a húsz százalékot, az Országgyűlés a 2. számú mellékletet módosítja. Az országgyűlési képviselők általános választását megelőző év

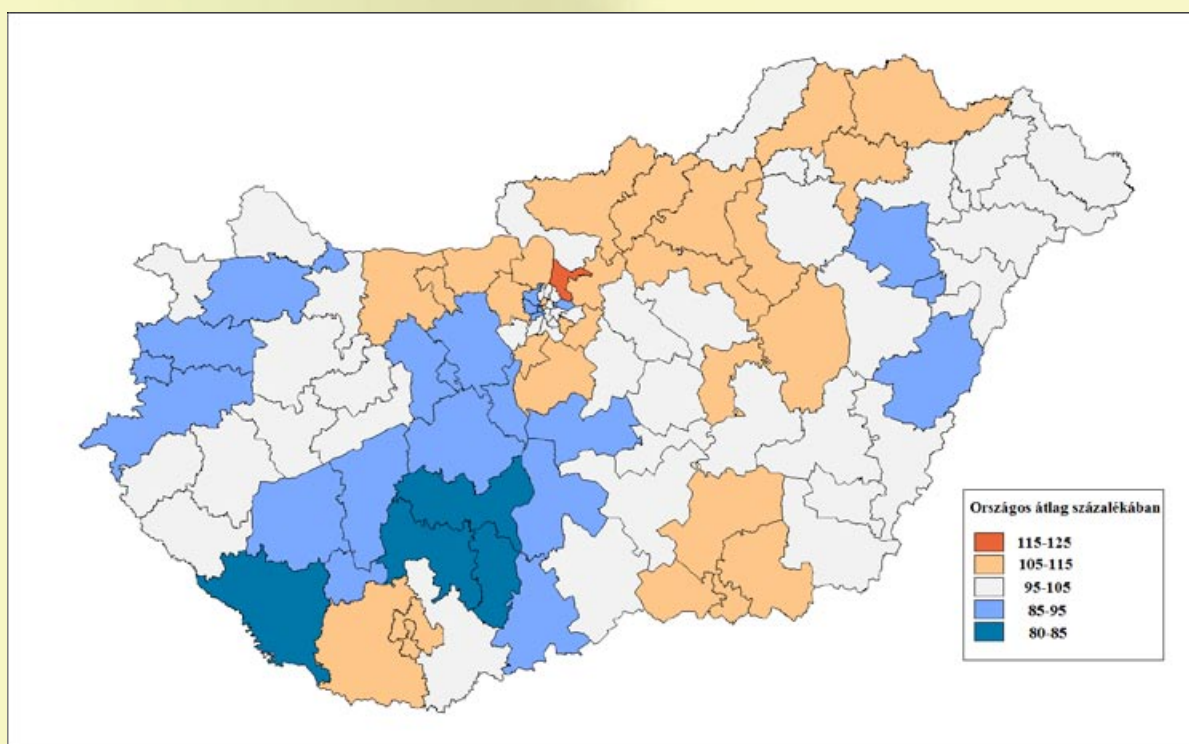
első napja és az országgyűlési képviselők általános választásának napja közötti időben - az Országgyűlés feloszlása vagy felosztatása miatti választás kivételével - nem kerülhet sor a 2. számú melléklet módosítására” (2011. évi CCIII. törvény az országgyűlési képviselők választásáról 4. cikk 6. bekezdés).

A jog rendelkezése szerint a 15 százalékos eltérés már módosításra szorul, míg 20% felett egyenesen kötelezi az országgyűlést a módosításra. Ebből adódóan megvizsgáltuk a 2011-es népszámlálási adatok tükrében, hogyan változik a választásra jogosultak száma választókerületenként (2. ábra).

A beosztási problémák gyökere az, hogy a megyék határát nem lehet átlépnie egy választókerületnek sem, így a megyénként eltérő felnőtt lakosságszám elosztása komoly földrajzi, térfelosztási feladatot jelentett. Ebből adódóan létrejött túl nagy vagy túl kicsi választókerület az új rendszerben is.

A kerületek beosztásánál kialakult egyenlőtlenségek onnan is eredhetnek, hogy a választásra jogosultak térben nem egyenletesen oszlanak el a települések között, így akaratlanul is kialakulhatnak sajátos formájú kerületek (BIRÓ P. - SZIKLAI B. - KÖCZY Á. L. 2012). Ezért a nagyvárosokban a lakosság eltérő térbeli elhelyezkedése és a kisebb települések összevonása is komoly korlátokba ütközik. Ez kétségtelenül nehezítő tényező, de néhány helyen a Webster (2013) által hangsúlyozott homogén gazdasági, társadalmi térségek összekapcsolása indokolatlanul elmaradt. Ilyen például az a beosztás, ahol Algyő nem maradt a szegedi választókerületekben, hanem a hódmezővásárhelyihez került, viszont a tortacikk forma megmaradt, így néhány homokháti falu (Pl.: Öttömös) is együtt szavaz a szegedi belvárosiakkal.

Az eredményekből látszik, hogy Tolna megyénél és a barcsi székhelyű kerületnél is jelentkezik a túl kicsi választókerületek problémája, hiszen közelítik a 20 százalékos beavatkozási határt (3. ábra). Ezzel ellentétben Csongrád, Heves, Komárom-Esztergom és Nógrád megyében nagyok a választókerületek. Ha az abszolút kilengéseket nézzük, akkor mindenképpen csökkentek az aránytalanságok, a legnagyobb területi egység 1,5-szer nagyobb a legkisebbhez viszonyítva, a korábbi 2,78-os értékkel szemben. Az országos szám-tani átlaghoz is egy konvergenciát tapasztalhatunk a kerületek többségénél, ami mutatja, hogy részben sikerült mérsékelni a választókerületek közötti választók számának különbségeit.

3. ábra: A választásra jogosultak számának szóródása az egyéni választókerületek között 2014-ben Forrás: A Központi Statisztikai Hivatal adatai alapján a szerzők szerkesztése

Mivel a társadalom időben változik ezért indokolt időről időre felülvizsgálni a szavazásra jogosultak számát és az új beosztás területi arányosságának stabilitását is, hiszen a kezdeti arányosságot a társadalmi folyamatok idővel felülírhatják. Ebből adódóan megnéztük a 2014-es országgyűlési választásokon a választópolgárok választókerületenkénti eloszlását, hogy történt-e érzékelhető elmozdulás 2011-hez képest az arányokban.

Szembevetendő folyamat 2011-hez képest, hogy Budapest belvárosi választókerületeiben jelentősen csökkent a felnőtt lakónépesség száma, ami az elöregedés, továbbá a magas telekárak miatti funkcionális átalakulás következménye. Emellett a szegedi kettésben, főként a megyehatár közelében lévő homokháti falvak választói létszámának csökkenése is a 15%-os határ alá vitte az értéket, így ideiglenesen csak a Dunakeszi központú kerület maradt túlsúlyos az országban 2014-re. Ezen a területen viszont enyhe emelkedés is tapasztalható a lakónépességben, ami azt vetíti előre, hogy a közeljövőben módosításra szorul a beosztás.

A jelenlegi demográfiai tendenciákat feltételezve a jövőben Tolna megye választókerületeinél a felnőtt népesség fogyása meghaladhatja az országos átlagot, ezért az itteni kerületek minden bizonnyal módosításra szorulnak majd. Emellett Somogy megye kettés választókerülete is túl kicsi, és innen is tapasztalható az elvándorlás. A szűk három év alatt lezajló folyamatok már előre jelzik, hogy hol szorul a beosztás felülvizsgálatra a közeljövőben.

Az egyenlő szavazat elvét és a területi eltéréseket több esetben tovább növelik a részvételi különbségek, amit egyebek között az iskolázottság, a lakóhely, és az életkor határoz meg (KOVACS, Z. - DINGSDALE, A. 1998). Az alábbi táblázat a kerületek méretének, földrajzi elhelyezkedésének (városias vagy falusias), valamint a részvételi arányoknak összefüggéseit mutatja (1. táblázat).

Spearman rangkorreláció		
	Választókerületek mérete (2011)	Választókerületek mérete (2014)
Városias - falusias	0,276	-0,070
Pearson korreláció		
	Választókerületek mérete (2011)	Választókerületek mérete (2014)
Részvétel (2014)	0,325	0,060

1. táblázat: A választókerületek méretének, elhelyezkedésének és a részvételi értékeinek összefüggései

városias vagy falusias térségekről van-e szó, ami már az említett fővárosi választókerületek zsgorodásával magyarázható.

A részvételi arány és a kerületek választásra jogosultjainak száma közötti Pearson korreláció egy gyenge pozitív együttmozgást mutat 2011-ben, de 2014-re a kapcsolat megszűnik. Ennek a már említett fővárosi kerületek választóinak csökkenése mellett több oka van. 2010-et követően Észak-Magyarország régióban tapasztalható egy emelkedés a részvételben, aminek egyfajta magyarázata a kiélezett hárompólusú pártverseny, hiszen ezekben a választókerületekben a Fidesz-KDNP és az MSZP-Együtt-DK-PM-MLP mellett mandátumesélyes a Jobbik is. Az eredmények azt mutatják, hogy a nagyobb rivalizálás, több győzelemre esélyes választási alternatíva pozitívan hat a részvételre.

Megállapíthatjuk, hogy a 2011 előtti területi aránytalanságokat jelentősen csökkentette az új rendszer, viszont a jelenlegi beosztás is folyamatos felülvizsgálatra szorul majd a jövőben.

2011-ben egy gyenge pozitív együttmozgást tapasztaltunk a választókerület mérete és a városias-falusias elhelyezkedés ordinális változó között. Ez azt jelenti, hogy az urbánusabb választókerületek kicsit nagyobbak voltak a vidékieseknél. Ez 2014-re megváltozott, a kerületek mérete nem mutat összefüggést azzal, hogy

Összegzés

A tanulmány célja az volt, hogy feltárja, milyen területi aránytalanságok (malapportionment) jellemezték a magyar választási rendszert 2010-ig, és ezt a problémát hogyan orvosolta az új. Ezt két hipotézisen keresztül vizsgáltuk meg.

Az első felvetés, miszerint az új beosztás mérsékelte a korábban fellépő kerületek közötti aránytalanságot, igazolódott. Az egymáshoz viszonyított abszolút különbségek is csökkentek, valamint az országos átlagértékhez is egy konvergenciát tapasztalhatunk a választókerületek méretét illetően. A közel azonos népességszám viszonylatában sokat javított az új rendszer, de az is világosan látszik az eredmények tükrében, hogy a társadalmi folyamatok még rövid időintervallumon belül is átírhatják az arányosságot.

Ebből adódóan a második hipotézis, miszerint az új beosztás hosszú távon is megoldja a területileg azonos kerületek kritériumát, nem igazolódott be. A tizenöt százalékos kilengési határt öt kerület haladja meg már most: egy túl nagy, négy túl kicsi. Emellett Budapest belvárosában is jelentős népességcsökkenés ment végbe 2011 és 2014 között, így idővel itt is átléphetik a kerületek a 15, valamint a 20 százalékos határt.

Irodalom

- BALOGH L. 2012: Kormányformák, választási rendszerek, választások Kelet- és Kelet-Közép-Európában. ELTE Eötvös Kiadó, Budapest 218 p.
- ENYEDI Zs. - KÖRÖSÉNYI A. 2004: Pártok és Pártrendszerek. Osiris kiadó, Budapest. 304 p.
- HAJDÚ Z. 2006: A 20. századi magyar parlamenti választások választási földrajzi kérdései. Múltunk. 51. 1. pp. 137-169.
- HEGEDŰS G. 2007: Az Alföld 1990 és 2006 közötti választásföldrajzi sajátosságainak áttekintése. In: SZÓNOKY ANCSIN G. - PÁL V. - KARANCSI Z. (szerk.): A határok kutatója. Magyarságkutató Tudományos Társaság, Szeged-Szabadka. pp. 123-129.
- HUBAI L. 2004: Választási földrajz. In: SZOBOSZLAI GY. (szerk.): A közjogi választások egyes elméleti és gyakorlati kérdései. Magyar Közigazgatási Intézet, Budapest. pp. 285-305.
- FALUS I. - OLLÉ J. 2008: Az empirikus kutatások gyakorlata, Adatfeldolgozás és statisztikai elemzés. Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest. 342 p.
- FÁBIÁN Gy. - KOVÁCS L. I. 1998: Voksok és mandátumok. Villányi úti könyvek Politikatudományi sorozat, Budapest. 234 p.
- JOHNSTON, R. 2002: Manipulating maps and winning elections: measuring the impact of malapportionment and gerrymandering. Political Geography. 21.1. pp. 1-31.
- KOVÁCS, Z. - DINGSDALE, A. (1998): Whither East European democracies? The geography of the 1994 Hungarian parliamentary election. Political Geography. 17. 4. pp. 437-458.
- KOVÁCS Z. 2000: Voksok a térben. A magyar parlamenti választások földrajzi jellemzői. In: BÖHM A. - GAZSÓ F. - STUMPF I. - SZOBOSZLAI GY. (szerk.): Parlamenti választások 1998. Századvég Kiadó, Budapest. pp. 100-115.
- MÉSZÁROS J. - SZAKADÁT I. 1993: Választási eljárások választási rendszerek. BME Szociológia Tanszék, Budapest. 77 p.
- MÉSZÁROS, J. - SOLYMOSSI, N. - SPEISER, F. 2007: Spatial distributiun of political parties in Hungary 1990-2006. Political Geography. 26.7. 804-823.

- LEIB, J. - QUINTON, N. 2011. On the Shores of the „Moribund Backwater”? : Trend sin Electoral Geogrpahy Research Since 1990. In: WARF, B. - LEIB, J. (szerk.): Revitalizing Electoral Geography. Ashgate Publishing Company, Burlington, pp. 9-30.
- RALWS J. 1997: Az igazságosság elmélete. Osiris Kiadó, Budapest. 735 p.
- WEBSTER, G. R. 2013: Reflections on current criteria to evaluate redistricting plans. Political Geography. 32.1. pp.3-14.

Internetes források

- [1] Nemzeti Választási Iroda honlapja
- [2] A hatályos jogszabályok gyűjteménye
- [3] A hatályos jogszabályok gyűjteménye (2)

A rendszerváltozás egyik vitakérdése: szükség van-e hazánkban megyékre?

El kell árulnom, hogy a témában elfogult vagyok, hiszen a Comitatus folyóirat szerkesztőjeként 1991 óta a megyei önkormányzatok pártján állok. Miért érdekes ez?

A megyék 1990-ben a bűnbak szerepében találták magukat, és a politikai erők egyik fele a megyei önkormányzatiság teljes megszüntetésére is kísérletet tett. Ez azonban éppoly sikertelen kísérlet volt, mint ahogy a 18-19. századi önkényuralmi évtizedek sem tudták megtörni a vármegyék erejét. Pedig ekkor a megyék összevonásával, kerületekbe szervezésével is próbálták legyűrni a nemzet ellenállását. A megyerendszer szétverésére utoljára Rákosi Mátyás hívei tettek kísérletet 1955-56-ban, de ez még a tanácsrendszer keretein belül is olyan nagy vihart váltott ki, hogy a tervezet az erős ellenállás miatt még a forradalom előtt lekerült a napirendről.

1988-90 között ismét felélénkültek azok a mozgalmak, amelyek a magyar megyerendszert úgynevezett alulról felépülő város körzeti beosztásra kívánták felváltani, s ezeket a városkörnyékeket vagy városmegyéket 7-8 régióba kívánták szervezni. Ez az elgondolás lényegében a Nemzeti Parasztpárt által hirdetett 1946-os Erdei-Bibó-féle, az akkor kb. 70-80 egységet tartalmazó úgynevezett város-megyei koncepcióra épült. (A járások és a megyék szétverésével a Parasztpárt a feudál-kapitalista gyökerű Magyarországot kívánta megszüntetni.)

Ebből az elvi alapból eredt - legalábbis a hivatkozások szintjén -, bár ennek is egy szélsőséges formája volt, az SZDSZ által az önkormányzati törvény vitájakor meghirdetett társulásos megye gondolata, amely teljesen az önkormányzatokra bízta volna közigazgatásuk középszintű megszervezését. Az SZDSZ 1990-es ellen-törvénytervezetében még csak utalás sincs a megyékre, igaz, hogy a régiók nyílt meghirdetésétől is tartózkodik. (Az SZDSZ a megyék megszüntetését célzó álláspontját az 1994-es választási kampány idejére pihentette, a megyehatárok megváltoztatására sem törekedtek, egyedül Pest megye megszüntetésének gondolatát vetették fel.)

A rendszerváltozás idején, az akkori átalakulás során a megyei önkormányzatiságnak a lényege, az értelme és egyáltalán a megvalósulásának lehetősége - ezek mind bizonytalanok voltak. Az önkormányzati törvény ugyanis csupán érintőlegesen foglalkozott a megyék kérdésével - döntően a településekre fókuszált -, s a megyéknek maguknak kellett bizonyos értelemben kitalálniuk, hogy milyen irányokat vegyenek, ezért meglehetősen sokféle megoldás, módszer jelent meg. A Megyei Önkormányzatok Országos Szövetségének a folyóirata a Comitatus Önkormányzati Szemle ezért nem csak kizárólagosan a megyékkel, azok problémáival foglalkozott, hanem a helyi-települési önkormányzatokra, a velük való együttműködésre is figyelt, miként az első szám bevezetőjében olvasható: *„Szellemi hidakat kell építenünk a területi és a többi helyi önkormányzatok között”*. Természetesen több szakasza van a Comitatus több, mint kétévtizedes történetének, hiszen - mint tudjuk - a megyei önkormányzat helye, szerepe kérdésében is változott a jogi szabályozás is az idők során. Megváltoztak például a súlypontok, hiszen az első ciklusban a megyei önkormányzat - a választási rendszerből következően, ami a kistérségekre épült - alapvetően térségi szemléletű, ám a térségi (területfejlesztési) feladatoktól megfosztott megyegyűlés volt. A Horn-kormány idején módosult az önkormányzati törvény (területi megnevezést kapott a megyei önkormányzat), de éppen ekkor elvesztette a térségi kapcsolatait és - elsősorban a pártlistás választási rendszer miatt - átváltott egy főképp politikáló szerepkörű testületbe. (Rechnitzer János szóbeli közlése szerint „politikai homokozó” lett.)

Ami Zongor Gábor, korábbi megyegyűlési elnök szerint nem tett jót a megyék megítélésének sem. Ha a megyei önkormányzatok megítélése sok tekintetben negatív, abban szerinte éppen ez a túlzottan politikáló

szerepkör dominál. 1996-tól kezdődően - amikor a területfejlesztési törvény megszületett -, a középszint kérdéskörében hangsúlyosan megjelent a megyéknél nagyobb területi egység, a régió, mint egy sajátos fejlesztési terep, és ugyancsak folyamatosan megjelentek a publikációkban a települési problematikák is; az együttműködési, társulási kérdések. Így természetesen a Comitatus sem csupán a megyékkel törődő folyóirat volt, hanem megyei nézőpontból ugyan, de az önkormányzás, a társadalom-irányítás és hatalomgyakorlás problematikájával széles körben foglalkozó folyóirat lett.

Alkotmányos megyerendszer

Sajnos (vagy szerencsére) az Alkotmány megfogalmazása nagyon szűkszavú volt: „*A Magyar Köztársaság területe fővárosra, megyékre, városokra és községekre tagozódik.*” Ebből az egyetlen mondatból állt az akkor hatályos magyar alaptörvény helyi önkormányzatokról szóló fejezetének első bekezdése. Ezek szerint az ország területét a főváros és a megyék lefedik, hiszen, ha a megyei jogú városok kimaradnak, akkor lyukak keletkeznek a térképen. Van persze olyan nézet is, hogy az ország területét a főváros, a városok és a községek fedik le, a megye az csak egy elvi, közigazgatási konstrukció, hiszen határai is mesterségesek.

Ilyen alapon a települések határai is mesterségesek, hiszen minden közigazgatási határ mesterséges, még akkor is, ha természeti tárgyhoz, pl. egy folyóhoz kapcsolódik. (A folyó medre változik, miközben a közigazgatási határ megmarad.)

Az akkor hatályos Alkotmány szerint „*a megye választópolgárainak közösségét megilleti a helyi önkormányzás joga.*” Ez a jog 1994-ig elvileg csak többszörösen közvetetten, gyakorlatilag pedig egyáltalán nem érvényesülhetett. A közvetlen választással végre érvényt szerezhetek a megyében élők ennek az alkotmányos alapjoguknak.

Bár a megyei önkormányzat nem a települési önkormányzatok szövetségeként működő középszintű önkormányzat, hanem egy sajátos, a többi helyi önkormányzattal egyenrangú, azok működését esetenként kiegészítő, illetve kiegészítő, elsősorban intézményfenntartó önkormányzatként létezik. A helyi önkormányzatok definíciója szerint a megyei önkormányzat mégis a megyében élő választópolgárok közössége. A polgárok viszont az akaratukat elsősorban a választott képviselőik útján tudják érvényesíteni.

Megyei választási rendszer

Az 1994. évi törvénymódosítás során az eredeti tervek szerint ezt a jogunkat (a megyei képviselők megválasztását) az egész megyére vonatkozó illetve a kistérségekben külön-külön állított pártlistákra való szavazás révén gyakorolhattuk volna, feltéve, ha nem lakunk megyei jogú városban. Mivel a kistérségek választókerületi határaiban ilyen rövid idő (két nyári hónap) alatt igen nehéz lett volna megegyezni, ezért akkor még úgy gondoltuk, hogy valószínűleg csak egy megyei listára voksolhatunk.

Volt még egy furcsa ötlet, s eszerint külön listájuk lenne a tízezer lakos alatti településeknek, s külön az ennél népesebb városoknak. (Kivéve az ötvenezernél népesebb városban, illetve a megyeszékhelyen élőket, hiszen valamennyi megyeszékhely megkapja a megyei jogot.)

Végül ez a „furcsa ötlet” valósult meg. Így a megyei közgyűlés választásánál a településeket két csoportba osztották, s a testületek tagjainak egyik részét a tízezernél kisebb, a másik részét pedig az ennél nagyobb települések lakói választják (feltéve, ha nem laknak megyei jogú városban). A megyékben tehát két választókerület volt, külön-külön a községeknek, illetve a 10 ezer lakosnál nagyobb városoknak. Így a pártok két listát állíthattak, ugyanakkor a társadalmi szervezeteknek, valamint a kisebb pártoknak gyakorlatilag lehetetlenné válik a bekerülés a megyegyűlésbe. A megyék alkotmányos helyzete nem túlzottan erős. Nem tudom, hogy ezen mennyire lehet segíteni.

Az 1996-os Alkotmány-koncepció kapcsán megdöbbenve láttam, miszerint nem hogy erősítenék a megyék pozícióját, hanem éppen egy olyan jövőképet vázoltak fel, amely a megszűnését jelenti ennek a politikai kategóriának; magát ezt a szót, hogy megye, ezt is kiiktatták volna az alkotmányból, erre is voltak törekvések. A megyei hatásköröknek a növekedése valóban csak csöpögtetve történt, és sokszor átgondolatlanul.

A regionalizációnál mindig az okoz gondot számomra, hogy amikor gazdasági régiókról beszélünk, egy területnek a gazdaság-földrajzi egységéről, akkor azt egyes politikusok rögtön átvetik a közigazgatási régió megfogalmazásának szükségességébe. Ráadásul nemcsak politikusok, hanem elismert szakértők is fogalmaznak úgy, hogy ha a megyék valóban nagyobb jogköröket kívánnának, akkor a mai megyeszerkezet alkalmatlan erre. A mai kicsi megyéknek a gazdasági ereje kevés ehhez. Verebélyi Imre fogalmazta meg, hogy a „háromnevű” megyékhez, tehát Borsod-Abaúj-Zemplén, Szabolcs-Szatmár-Bereg megyékhez képest a kis megyék, például Tolna vagy Vas megyék, gazdasági ereje nem képes arra, hogy egy elképzelt nagyobb feladatkört ellásson. Ilyenkor meglebegtetik, hogy jól van gyerekek, örüljetez annak, hogy most még ez van, ez a megye, mert lehet ez még ennél rosszabb is, tehát még meg is szüntethetünk benneteket.

Én úgy éreztem, hogy az akkori politikai közéletnek megfelelték ezek a gyenge megyék, hiszen úgy tűnt, hogy szükség van erre a fajta megyei politikai közéletre, amelyben igazából olyan nagy jelentős kérdések, és jelentős pénzüsszegek fölött még az új területfejlesztési rendszerben sem rendelkeznek. Bizonyos fokig ez elegendőnek tűnt. Az a gyanúm, hogy ha az az 5-6 gazdaságilag erős régió valóban létrejönne Magyarországon, akkor az lehet elméletileg bármennyire szép, de politikailag nem hiszem, hogy nagyon kedvező lenne az ország számára. És valószínűleg óriási ellenállást váltana ki éppen a fővárosi politikusok körében, hiszen túl nagy hatalmat jelentene egy két-hárommilliós lakosságú régió. Magyarországon szerencsére nincsenek belső nemzetiségi problémák, és történelmileg sem úgy alakult, hogy a tartományi rendszernek lenne létalapja, de előfordulhat, hogy fölerősít bizonyos fajta ellentéteket, amik nem lennének kívánatosak az ország számára.

A közigazgatási régió

A közigazgatási régió fogalma 1991 és 1994 között az ún. köztársasági megbízotti működési területek meghatározásakor vetődött fel ismét. A köztársasági megbízottak hivatalai azonban továbbra is megyénként működtek, így a nyolc régió nem tudott hazánk közigazgatásában meggyökeresedni. Nem közigazgatási, hanem tervezési-gazdasági szinten 1990-ig is léteztek az öt vidéki nagyvároshoz és a fővároshoz kapcsolódva a megyéknél nagyobb körzetek. Így a központi körzet Budapestet és Pest megyét, az észak-dunántúli a Balatontól északra lévő öt megyét, a dél-dunántúli a másik négyet, a dél-alföldi és az észak-alföldi, valamint az észak-magyarországi pedig a többi három-három megyét foglalta magába.

A köztársasági megbízotti beosztás kialakításakor a 4-5 megyés, ráadásul sok kis településsel rendelkező megyéket magába foglaló régió közigazgatási szempontból nem lett volna kezelhető. Ezért egy közép-dunántúli régiót is létrehozta, Fejér, Veszprém és Zala megyékből. A központi régióból kiemelték a fővárost, és Pest megye mellé Nógrád, valamint Jász-Nagykun-Szolnok megyét társították. Így egyedül a dél-alföldi régió határai estek egybe a korábbi tervezési-gazdasági körzetekével.

A köztársasági megbízotti régiók az 1994-es év végén megszűntek. A területfejlesztési törvény 1996-os elfogadása után jöttek létre a közigazgatási relevanciával nem rendelkező tervezési-statisztikai régiók. Magyarország tervezési-statisztikai régióiról még az 1994-ben megválasztott parlament döntött 1998 márciusában. A határozat arra is kitért, hogy ezt a hét régióból álló területi beosztást 2000 végéig felül kellett volna vizsgálni.

Sokan, a megyei vezetők közül is, elégedetlenek voltak a 3-3 megyéből, valamint Budapestből és Pest megyéből álló tervezési-statisztikai rendszerrel, hiszen a régióközpontok kijelölése sem történt meg véglegesen, és az is kétséges volt, hogy ezzel a beosztással lehet-e az EU támogatásokat maximalizálni.

Többen úgy vélték, hogy Budapest mutatói oly mértékben javítják annak a területi egységnek az átlagát, amelyhez tartozik, hogy így a legtöbb pénztől ez a régió mindenképpen el fog esni. Ezért azt javasolták, hogy a főváros önálló régiót képezzen, míg az azt körülvevő megyék - Pesten kívül Komárom-Esztergom, Fejér és Nógrád - egy különálló régiót alkosson. Így tehát két elképzelés élt a többi nagy régióra. Az egyik szerint az ország valóságos fejlettségi szintjét tervezési-statisztikai szempontból jól közelíti, hogy az említett központi régió kivül, amely Budapestet és az említett négy megyét tartalmazná, a többi dunántúli megye, illetve alföldi és észak-magyarországi megye tartozna egy statisztikai egységbe. Mivel azonban az Európai Unió szakértői által határozottan megfogalmazott követelmény volt, hogy a tervezési-statisztikai régiók saját választott testülettel, önkormányzattal is rendelkezzenek, így ez a három régió viszont már túl nagy méretű. Túl nagy, legalábbis Magyarország politikai és társadalmi életében, ezért külön észak- és dél-dunántúli, illetve észak- és dél-alföldi, valamint észak-magyarországi régiót tartanának célszerűnek.

Ennél is radikálisabb volt az akkor is legnagyobb ellenzéki párt programvitája során megfogalmazott javaslat, amelyik 5 politikai régióval számolt, s így Kelet-Magyarországon 2 területi egységet képzelt el. Az MSZP belső vitára bocsátott hosszútávú program-tervezetében körül is határolta ezeket a régiókat. (A véglegesített anyagból ez már kimaradt.) Így Kelet-Magyarországon az északi területen Borsod-Abaúj-Zemplén, Heves, Szabolcs-Szatmár-Bereg és Hajdú-Bihar, míg délen Bács-Kiskun, Békés, Csongrád és Jász-Nagykun-Szolnok megyék alkottak volna egy-egy politikai régiót. Nyugat-Magyarországon a déli régió a mai tervezési-statisztikai beosztással megegyezően Baranya, Somogy és Tolna megyékből állna, míg az északihoz az eddigi Győr-Moson-Sopron, Vas és Zala megyékből álló területhez Veszprém megye is csatlakozna. Ez utóbbi beosztás kétség kívül megoldaná Pápa térségének problémáját, amelynek települései nehezen találják helyüket a Fejér és Komárom-Esztergom megyékkel kiegészült közép-dunántúli régiókban. (Közép-dunántúli régió már volt egyszer a köztársasági megbízotti rendszeren belül, ahol a harmadik megye nem Komárom-Esztergom, hanem Zala volt azzal a nyilvánvaló céllal, hogy a középen lévő Veszprém lehessen a székhely.)

S ezzel vissza is jutottunk a székhely problémához, amely minden régióbeosztás „rákfenéje”. Egyedül a dél-dunántúli régió székhelye lehetne stabil, Pécs pozíciója mégis megingott, amikor a területfejlesztési régió központja 1999-ben Kaposvárra került. Az észak-dunántúli régió székhelye sem lehet Sopron, amennyiben Veszprém megye is csatlakozik, s Szombathely pozícióját is gyengíti a terület súlypontjának keletre tolódása. (A rossz nyelvek szerint Veszprém megyét azért nem vették be a nyugat-magyarországi régióba, miközben a Dél-Dunántúlra is kacérkodó Zala megye teljes tag lehetett, hogy Vas megye székhelye váljon a régió középpontjává.) Nyilvánvaló, hogy ebben az elképzelt új régióban a legfejlettebb megyeszékhelyként Győr válhat a központtá, ha azonban más szempontok is szóba kerülhetnek, akkor akár Pápa is régiószékhely lehet.

Ennél nehezebb a kérdés Észak-Magyarországon, ahol most Miskolc és Debrecen közül kellene dönteni. Nyíregyháza nyilván örömmel vállalná a kompromisszumos megoldást, csakúgy, mint Eger. Heves megye esetében azonban az is felvetődik, hogy egy távoli régióközpont kijelölése esetén inkább a Budapest központú közép-magyarországi régiót választanák. Hasonló a helyzet Jász-Nagykun-Szolnok megyében, ahol jársági kezdeményezésre sokan szívesebben kötnének partneri kapcsolatot Pest megyével, mint Hajdú-Biharral. Az erővonalak esetükben is a főváros felé irányulnak. Nem túl szerencsés megoldás a lázadó járszokat a dél-alföldi régióba átsorolni, kivéve, ha a kompromisszum áráként ennek a régióknak a székhelye Szolnok lenne. Itt is nyilvánvaló, hogy fejlettségi szempontok szerint egyik megyeszékhely sem veheti fel a versenyt Szegeddel, de a területi elhelyezkedés miatt mégis praktikusabb székhelyet lehetne választani.

A fő probléma azonban az, hogy mi lenne a szerepe a politikai nagyrégióknak? A területfejlesztési tanácsok helyébe lépve egy választott testülettel rendelkező, s így ez a legitimitásában megkérdőjelezhetetlen alakulat jönne létre, vagy a megyei önkormányzatok helyébe lépve azok funkcióját is (pl. intézmény fenntartás, idegenforgalom, területrendezés, nemzetközi kapcsolatok, stb.) átvéve új nagymegyék jönnének létre.

Városok rivalizálása

A megyénél nagyobb területű egységek kialakításakor már a köztársasági megbízotti régiók létrehozásakor tartalmi viták helyett inkább a városok rivalizálásának lehettünk tanúi, így Székesfehérvár és Veszprém, valamint Debrecen és Nyíregyháza vetődött fel alternatív régióközpontként. Tekintettel arra, hogy az 1994-ben hatalomra került pártok a korábbi köztársasági megbízotti rendszerben egy politikai akarat megtestesítőjét látták, ezért egyik első intézkedésük volt ennek megszüntetése és a közigazgatás megyei alapokra való visszahelyezése.

Magyarország viszonylag kis területe miatt a főbb tájegységek szerint a fővároson és környékén kívül három régióra osztható: Dunántúl, Alföld és Észak-Magyarország. (Van olyan vélemény, pl. Nemes Nagy Józsefé, amelyik szerint Magyarország csupán a Dunántúlt magába foglaló nyugati, a Budapestből és Pest megyéből álló központi, és az észak-magyarországi valamint az alföldi megyéket felölelő keleti régióra osztható.)

A társadalmi-gazdasági vonzáskörzetek meghatározásakor Budapest szerepe igen erőteljes. A főváros vonzása közel az ország felére kiterjed, hiszen az említett Pest megyén kívül Nógrád, Komárom-Esztergom, Fejér és Jász-Nagykun-Szolnok megyék mindenképpen ide sorolhatók. Ebből kiindulva a maradék régiók meghatározása volt a feladat, s a Dunántúl felosztásakor csupán Zala megye hovatartozása lehet kérdéses. Zalát a dél-dunántúli tervezési-gazdasági körzethez sorolták korábban, a megye ugyanakkor a nyugat-magyarországi régióhoz is sorolható. A térszerveződés azonban nem szorítható a közigazgatási határok közé, hiszen a Dunántúl példájánál maradván a balatoni régió megyéi (Somogy, Veszprém, Zala) minden eddigi területbeosztást felrúgnak. Az ezredfordulón megfogalmazott elképzelések szerint megengedhető, hogy egy megye több régióhoz is tartozzon, így a feladat jellegéből adódóan különböző regionális testületekben is szerepet vállaljon. Így pl. Zala megye tagja lehet a balatoni, az észak-nyugat-dunántúli és a dél-dunántúli szerveződésnek egyaránt.

Közigazgatási racionalitási szempontból külön problémát jelent a kis megyék (Komárom-Esztergom, Nógrád, Tolna stb.) léte. Neves budapesti szakértők szerint ilyen kis országnak sok 19 megye, az említett kis megyék nem tartoznak egy súlycsoportba az ún. háromnevű (Borsod-Abaúj-Zemplén, Szabolcs-Szatmár-Bereg és ide tartozna még Pest-Pilis-Solt is, ha visszakapná a régi nevét) megyékkel.

A területfejlesztés kapcsán sor került a megyék önkéntes társulására, így a Dunántúlon a négy dél-dunántúli megye (Baranya, Somogy, Tolna és Zala), valamint a három nyugati határszéli terület (Győr-Moson-Sopron, Vas és szintén Zala) alkotott egy-egy fejlesztési régiót. Ez utóbbiból Veszprémet csupán azért zárták ki, mert nem határmenti megye, így a Dunántúl szívében helyezkedő tájegység csupán megfigyelőként kötődhet a Nyugathoz. Kizárásos alapon Fejér, Komárom-Esztergom és Veszprém megyék kénytelenek voltak létrehozni a közép-dunántúli regionális együttműködést, ezzel is ellensúlyozandó Budapest és Győr nyomasztó túlsúlyát. Az alföldi megyék egy része viszont Észak-Magyarországgal kívánt összefogni, így Borsod-Abaúj-Zemplén, Heves, Szabolcs-Szatmár-Bereg, Hajdú-Bihar és Jász-Nagykun-Szolnok megyék álltak össze regionális fejlesztési társulást alkotván. (Ehhez később Nógrád megye is csatlakozott.) A nyugat-magyarországi szövetkezéshez hasonlóan keleten is létre lehet hozni Békés, Hajdú-Bihar, valamint Szabolcs-Szatmár-Bereg megyékből.

Idegenforgalmi szempontból viszont Komárom-Esztergom, Nógrád és Pest megyék kívántak összefogni a Dunakanyar érdekében. Ehhez hasonló együttműködés már létezik a balatoni régióban: Somogy, Veszprém és Zala megyék részvételével.

Mindezek a gazdasági és területfejlesztési motivációjú társulások azonban nem lehetnek a közigazgatás szervezésének a meghatározói.

A regionális egységeket nagyon sokáig nem választott testülettel rendelkező önkormányzatnak, hanem az államigazgatás területi szervének képzelték el. Igaz ez az Erdei-Bibó féle koncepcióra, s igaz a végül megvalósult köztársasági megbízotti rendszerre is. Ez utóbbi éppen a közigazgatási racionalitási szempon-

tokat nem érvényesítette (hiszen megyénként működő hivatalai látták el az igazgatási feladatok túlnyomó részét), ugyanakkor, mint egy választott testület nélküli politikai erő, a mindenkori ellenzék támadásának kereszttüzebe került. A köztársasági megbízottak lassan politikai megbízottakká váltak, s e minőségük miatt kellett megszűnniük.

A se túl nagy, se túl kicsi területi egységek problematikája ismét felveti - a megyerendszer politikai okokból rövidtávon lehetetlennek bizonyuló átszervezésén túl - a kistérségi szerveződés kérdését. A települési önkormányzatok városok köré szervezését elméletileg a Központi Statisztikai Hivatal már az 1990-es évek elején megoldotta. A területfejlesztési törvény parlamenthez benyújtott tervezetében ez a beosztás szerepelt etalonként, ám politikai okokból ez is felborult. A rendkívül szétagolt és pénzügyi okokból a 90-es évek első felében még tovább osztódó települési önkormányzati rendszer megszervezését a politikai ellenérzések miatt nem kívánták a megyei önkormányzatokra rábízni, miközben a települések önszerveződési készsége igen alacsony szintű volt. A megyei jogú városok által finanszírozott elképzelés, Tóth József professzor vezetésével, a rivális megyék megszüntetése árán, a középvárosokra épülő városkörzeti megoldást karolta fel. A tervezet azonban az 1994-es választásokkor egyik párt részéről sem kapott megfelelő politikai támogatást.

Tanulságul annyit szűrhattünk le: a közigazgatási területbeosztás nem feltétlenül igazodik a tájegységekhez, a gazdasági, ellátási vonzáskörzetekhez. Sokszor a közigazgatási racionalitáshoz sem. Megfigyelhető, hogy pl. a megyeszékhelyek - kevés kivételtől eltekintve - mindig az adott megye szélén helyezkednek el. A közigazgatási területek átrajzolása a magyar és a nemzetközi tapasztalatok szerint viszonylag könnyen csak nagy társadalmi átalakulások idején valósult meg. Nálunk már ismét elmúltak ezek a „forradalmi idők”, ezért csak nagyon lassú, nagyon fokozatos változásokra van lehetőség.

Irodalom

A Comitatus jól védte a megyéket és szellemi hidakat épített: beszélgetés dr. Zongor Gáborral, lapunk alapító elnökével. Comitatus XVII. évf. 1-2. sz. pp. 90-93.

NEMES NAGY J. 1997: Javaslat a hazai nagytérségi térfelosztásra: Nyugat-Központ-Kelet. Comitatus VII. évf. 1. sz. pp. 42-47.

TÓTH J. 1993: Nagyvárosok a magyar településrendszerben. Comitatus III. évf. 7-8. sz. pp. 40-54.

Jelenkori migrációs jelenségek, különös tekintettel a magyarországi kínai bevándorlókra

Az általános nemzetközi migráció a globalizálódó nagyvilág egyik igen időszerű, és okaiban, jelentkezési formáiban, valamint következményeiben igen összetett, szerteágazó jelensége. Már a kiindulási, kiváltó okai is eltérőek, mert a *politikai* indíttatás mellett a *gazdasági* tényezők, újabban pedig *humanitárius* okok is komoly szerepet játszanak. Térbeli jelentkezése eléggé hagyományos, mert a *keletről nyugatra*, valamint a *délről északra* irányuló tendencia már a korábbi történelmi korokban is megjelent.

Ezúttal most a *belső* (= az országokon belüli) migrációval nem foglalkozunk, csupán annak a *külső* (= nemzetközi) változatával. Esetünkben az utóbbit is szűkebben, a megjelölt alcímhez igazodóan, csupán Magyarország és Kína viszonylatában tekintjük át. Ez nem sorolható sem a *kényszerű*, azaz a menekülésjellegű, sem az *illegális* migrációs formákhoz.

Kínából, mint a *kibocsátó* országból gyakorlatilag legálisan, útlevéllel érkeznek a szerencsét próbáló migránsok Magyarországra, a *befogadó* országba. Az 1986-os kínai útlevél-liberalizáció megteremtette ennek jogszerű adminisztratív hátterét, ami öt évvel később még tovább enyhült. Hazánk ugyan Kína nézőpontjából csak aprócska területű és lakosságú, bár fekvésének *stratégiai fontossága* egyértelműen komoly tényező, s ezért az ide érkező kínaiak szempontjából jelentősnek tekinthető.

Az International Organization for Migration (Nemzetközi Migrációs Szervezet) 2008-ban kiadott jelentése szerint 200 millió migráns van világszerte, s közöttük is töretlenül egyenletesen növekvő a kínaiak részaránya. Ez a szám feltehetően emelkedett a legutóbbi évek során. Valamennyi érintett fogadó ország, így hazánk részére sem lehet közömbös, hogy az említett bevándorlók szociológiai szempontból milyen összetételűek, melyek a közeli és a távolabbi céljaik, a beilleszkedésük milyen, egyszóval tehát összességében milyennek minősíthető a részvételük a hazai társadalom életében.

1988-tól a kínai-magyar államközi konzuli egyezmény eltörölte a két ország polgáraitra vonatkozó beutazási vízumkényszert. Ez nagyjából három éven át érvényben is maradt. A Deng Xiaobing nevéhez kapcsolható kínai reform és nyitási politika meghirdetése óta, lényegében tehát 1993 tavaszától az állampolgáraik még sokkal könnyebben juthattak útlevélhez. A Magyarországra beérkező kínaiak létszámára vonatkozó statisztikai adatok ugyanakkor igen sokszor hiányosak, minden jószándék ellenére is meglehetősen *pontatlanok*, és a valóságos helyzetet általában alulértékelve mutatják be. A különböző szervek (belföldön: Központi Statisztikai Hivatal, Bevándorlási és Állampolgári Hivatal; külföldön az Eurostat, s méginkább az alapítványi szervek részéről és az Európai Integrációs Alap támogatásával) végzett adatfelvételek gyakran *eltérő adatokat* közölnek. A Bevándorlási és Állampolgársági Hivatalban 1995-től más módszer szerint történt a feldolgozás, ezért a korábbi időszakra nincsenek összehasonlítható adatok, másrészt 2000. január 1-től a külföldiekre vonatkozó nyilvántartási rendszer is megváltozott. Ezt követően 2001. jan. 1-től további adatrevízió is történt: a lejárt tartózkodási engedéllyel rendelkezők kikerültek a nyilvántartásból. Ettől függetlenül is az alapvető tendenciák azért egyértelműen felismerhetők, s viszonylagos pontosságuk ellenére is lehet azokra építeni.

Bevezetőben azt lehet kijelenteni, hogy a hazánkba érkező kínai migránsok

- útlevéllel érkező legális bevándorlók;
- nem szorulnak segélyre, gyakorlatilag önellátók;
- nem laknak menekült-táborokban;
- létszámuk számottevő.

Döntő többségük önálló, esetleg államilag támogatott *vállalkozó*, másrészt *tanulmányok végzésére* érkezett, illetve a *családegyesítés* során került Magyarországra.

A létszámuk - elsősorban a 80-as évek legvégén, a már említett könnyített beutazási lehetőségeket felhasználva - jelentősen megugrott, némiképpen eltúlozottnak látszó becslések szerint az ötveneszes létszámhoz is közel járt. A Belügyminisztérium adatai szerint 1991-ben 27 ezer feletti létszámban tartózkodtak itt. Az utóbbi évtizedben ez a szám alaposan mérséklődött, így a KSH Népeségtudományi Kutatóintézet Demográfiai Évkönyvének adatai szerint

2001-ben: 6819 fő;	2002-ben: 6940 fő;
2003-ban: 6420 fő;	2004-ben: 6760 fő;
2005-ben: 6956 fő;	2006-ban: 8684 fő;
2007-ben: 8979 fő;	2008-ban: 10 218 fő

tartózkodott hazánkban. A tízezer körüli létszám viszonylag stabilnak tűnik. Ez azt jelenti, hogy a kínai bevándorlók térségünkben a legnagyobb létszámú migráns közösséget alkotják. Az évenkénti létszámnövekedések is nagyjából azonosak, így 2010-ben újabb 1141 fővel emelkedett a létszámuk. Ugyanabban az évben az Európai Intergrációs Alap támogatásával végzett vizsgálat 14 345 itt élő kínai állampolgárt összesített. Ittartózkodásuk jogcímét az 1. táblázat mutatja be.

A tartózkodás jogcíme	arány
bevándorlási engedéllyel	41%
letelepedési engedéllyel	22%
tartózkodási engedéllyel	31%
meghívólevél kérelemmel	6%

1. táblázat. Kínai állampolgárok ittartózkodásuk jogcíme szerint. Forrás. 2008. I. félévében felvett adatok, a MKIK Gazdaság- és Vállalkozáselemző Intézet interjúk felmérése alapján.

Megj.: A három hónapra szóló tartózkodási engedély ismételten is meghosszabbítható. A letelepedési engedélyt azok kaphatják meg, akik már 3 éve itt élnek.

átköltöztetik otthon hagyott családtagjaikat. Később az inaktív kor elérésekor sokan visszaköltöznek a kibocsátó országukba, ahogyan ezt történelmi és vallási tradícióik, - így az idősebb családtagok kötelező eltartását előíró konfuciánus hagyományok -- is kötelezik őket, másrészt a hivatalos rendelkezések is elvárják tőlük. Az érvényes kínai alkotmány ugyanis kimondja, hogy „a felnőtt korú gyermeknek kötelessége a szüleit eltartania és segítenie”. Kiegészítő motívumként megemlíthető, hogy a befogadó országban megtakarított pénzükből már odahaza kívánják a nyugdíjas éveiket eltölteni. Az életkori tagolódás alapján természetes, hogy az *egészségi állapotuk* is kedvezőbb az átlagosnál.

Iskolai végzettség típusa	arány
legfeljebb alapfokot végzett	8%
szakmunkásképzőt végzett	10%
középiskolát végzett	47%
felsőfokot végzett	35%

2. táblázat: A migránsok iskolai végzettsége egy 2012-es, önbevallásra alapozott felmérés szerint.

Figyelmet érdemelnek azok a szociológiai jellegű felmérések, amelyek a közölt összegező adatokat különféle szempontok szerint részletezik. Így *életkoruk* alapján:

17 év alatti:	17,8 %
18-29 év közötti:	23,2 %
30-44 év közötti:	45,2 %
45 év feletti:	13,8 %.

Teljesen nyilvánvaló, miután gyakorlatilag valamennyien önálló egzisztenciateremtési szándékkal érkeztek, hogy az aktív életkorban lévők adják a túlnyomó többséget. Gazdasági motiváltságú migrációra érhetően a fiatalabb korosztályok tagjai vállalkoznak. Amikor azután már sikerül megfelelő anyagi biztonságot teremteniük, akkor kerül sor általában a családegyesítésre, amikor a befogadó országba meghívják, ahol a befogadó országba kötelező eltartásukat előíró konfuciánus hagyományok -- is kötelezik őket, másrészt a hivatalos rendelkezések is elvárják tőlük. Az érvényes kínai alkotmány ugyanis kimondja, hogy „a felnőtt korú gyermeknek kötelessége a szüleit eltartania és segítenie”. Kiegészítő motívumként megemlíthető, hogy a befogadó országban megtakarított pénzükből már odahaza kívánják a nyugdíjas éveiket eltölteni. Az életkori tagolódás alapján természetes, hogy az *egészségi állapotuk* is kedvezőbb az átlagosnál.

A kínai migránsok *iskolázottsági szintje* is meghaladja a befogadó ország, azaz Magyarország lakosságáét, miután a közép-, illetve felsőfokot végzettek aránya a 80 %-ot is meghaladja. Jóllehet az Amerikából átvett, meghonosított iskolarendszerük miatt nem lehet teljesen azonosítani a két ország iskolaszervezetét, s ebből következően az iskolázottságának mértékét, de ez a következő képet mutatja (2. táblázat).

Ők az átlagosnál magasabb iskolázottságuk miatt a betöltött munkakörükben általában *túlképzettnek* minősíthetők, saját bevallásuk szerint (3. táblázat).

(*Nem túlképzettnek* tekintjük, amikor a szakismerete és iskolai végzettsége megfelel a betöltött munkakörnek. *Részlegesen túlképzett*, amikor a szakismerete megfelel, az iskolai végzettsége viszont nem, a munkakörének. *Túlképzett*, amikor sem a szakismerete, sem az iskolai végzettsége nem felel meg az ellátott munkakörnek. Azért mindehhez hozzá kell tennünk, hogy a munkakörök gyakori változása, váltakozása miatt meglehetősen mobil ez a kategória.)

A kínai bevándorlók egyértelműen *önfenntartó* jellegű tevékenységet végeznek. Ennek 2010. évi megoszlását a 4., míg a munkavállalói engedélyek ágazati megoszlását az 5. táblázat mutatja be

<i>Túlképzettség</i> vel kapcsolatos attitűd	arány
nem túlképzettek	18%
részlegesen túlképzettek	20%
túlképzettek	40%
nem válaszolt, nem tudta eldönteni	22%

3. táblázat: A migránsok túlképzettségével kapcsolatos attitűdje egy 2012-es, önbevallásra alapozott felmérés szerint.

<i>A foglalkoztatás típusa szerinti megoszlás</i>	arány
vállalkozó és önfoglalkoztató	68%
alkalmazott, egyéb vállalatnál	24%
állami, nonprofit jellegű vállalatnál	6%
nem tudja besorolni	2%

4. táblázat: A migránsok foglalkoztatásának típusa (2010).

<i>FEOR-főcsoportok</i>	arány
kereskedelem, vendéglátás	73,1%
egyszerű szolgáltatás	12,8%
műszaki, term.tud.foglalkozás	4,1%
gazd., költségvetési szerv vez.	1,8%
könnyűipari foglalkozás	1,6%

5. táblázat: A kínaiaknak kiadott munkavállalói engedélyek a FEOR-csoportok szerinti megoszlása.

<i>Ágazatok</i>	arány
kereskedelem	94,5%
ingatlanügylet, gazd. szolgáltatás	42,0%
vendéglátás, szálláshely szolg	12,3%
feldolgozóipar	10,3%
szállítás, raktározás	9,9%

6. táblázat: A kínai vállalkozások főbb gazdasági tevékenysége a Complex 2009-es vizsgálata alapján

A vállalkozások jellemző profilja (6. táblázat) kapcsán fontos megjegyezni, hogy egy-egy megjelzett profil néha ismételten is előfordul, miután egy nagyvállalat többirányú tevékenységet végezhet. A 7. táblázatba foglalt nagykereskedelmi tevékenység is csupán a pillanatnyi állapotot tükrözi, s itt is természetes a *többirányú profil* megléte. Korábban Magyarország volt Kelet-Közép-Európában az első számú kereskedelmi kínai partner, most ez a szerep áttolódott már Lengyelországra a régióban.

Ha most a nagykereskedelmen belül az *árucikkek* szerinti megoszlást tekintjük át, akkor a következő képet kapjuk (8. táblázat).

Természetes jelenség, hogy egy-egy nagyvállalat több profilban is érintett, ezért a százalékok között itt is előfordul a fedés. A felmérés óta eltelt idő során az elektronikai cikkek mértéke tovább növekedett, bár

<i>Tevékenységi kör</i>	arány
ruházati cikkek	79,2%
élelmiszer, ital	37,3%
nem mezőgazd. anyag, hulladék	27,8%
gépek	8,4%
ügynöki nagykereskedelem	4,7%

7. táblázat: A kínai nagykereskedelmi tevékenység megoszlása (2009 januári állapot)

<i>Árucsoport</i>	arány
elektronika, háztartási cikkek	58,0%
egyéb fogyasztási cikk	59,0%
porcelán, üvegáru, tisztítószer	37,4%
ruha, cipő	7,1%
textilanyag	3,7%

8. táblázat: A kínai nagykereskedelem árufőcsoportok szerinti megoszlása (Complex 2009)

ezek jelentős részét az egyértelműen erősödő *árúkövetítő* tevékenység révén más országokba továbbították. Hasonlóképpen a kínai *kiskereskedelmi* tevékenység is változatos és folyamatosan átalakuló képet mutat (9. táblázat).

Árucsoport, tevékenység	arány
általános fogyasztási cikk	89,3%
nem bolti kiskereskedelem	79,1%
élelmiszer, ital	39,1%
fogyasztási cikkek javítása	4,4%
vegyes kiskereskedelem	3,9%

9. táblázat: A kínai kiskereskedelem jellegének megoszlása (Complex 2009)

A kínai bevándorlók növekvő anyagi biztonságát érzékelteti, hogy egy 2011-es felmérés szerint már 53%-uk rendelkezett *saját lakással*. Térbeli megoszlásuk, megtelepedésük valamelyest igazodott a hazai átlagállapotokhoz, mert - szintén 2011-es vizsgálat alapján, - 82 %-uk élt a fővárosban, s csupán 1 % a falvakban, kisközségekben. Hazánk mérete miatt sokan megtehették, hogy az üzletük ugyan vidéken volt, de valójában ingáztak a fővárosi lakás, illetve a megyeszékhelyek és a falusi munkahely, általában a kisboltok között. A 2008. december 31-i állapot szerint a részükre kiadott *munkavállalási engedélyek* térbeli, területi megoszlását a 10. táblázat mutatja.

A legutóbbi években ugyanakkor megkezdődött egy lassú csökkenés a kilencvenes évek kínai bevándorlási „aranykorához” képest.

Ennek legfőbb okai:

- a magyarországi piac telítődött: sok, hasonló cikket árusító kereskedő volt, illetve van jelen;
- folyamatosan csökkent, lassan leépült hazánk kelet-közép-európai nagykereskedelmi központi - árúelosztó - szerepe, mert a szomszédos országokban is egyre több kínai kereskedő telepedett meg;
- számos kínai üzletember visszatért a kibocsátó hazájába, mert a korábbi évtizedekhez képest napjainkra már jelentősen kedvezőbbek lettek az ottani üzleti élet körülményei.

A többször hivatkozott 2009-es felmérés szerint a kínaiak 51 %-a mindenképpen *elköltözne* hazánkból, - akár vissza Kínába, akár más európai országba -, ha máshol előnyösebb gazdasági helyzetbe kerülne ezzel.

A lassú *re-emigrációs* folyamatban *szubjektív* tényezőknek viszonylag kevesebb szerepe van, annak ellenére, hogy a kínai és a magyar civilizációs különbségek - a nyugati és a keleti *civilizációs különbségek* egyik jellegzetes formájaként -, meglehetősen nagyok.

Ha most néhány „puha szociológiai tényezőt” is áttekintünk, a 2009-es vizsgálatok szerint a kínai emigránsok *bizalma* elsősorban a honfitársaik, így

- a Magyarországon élő többi kínai iránt nyilvánul meg, valamint
- az anyaországban élők iránt figyelhető meg.

Mindkét kategória következetesen meghaladja a magyarok iránt érzett bizalmat, s ez még a hosszabb ideje itt élők esetében is egyértelmű. Ezzel kapcsolatos az is, hogy a kínaiaknak egymásközti vitáját, súlyos jogi problémáját, vagy akár még bűnelkövetését is csak egészen kivételes esetekben szokták a magyar bíróságok elé vinni. Ezeket mindig a saját közösségükön belül rendezik (saját tapasztalatom van egy Pécsset

A nem bolti kiskereskedelem elsősorban a vásári, piacozó árusítást foglalja magába, s mint ilyen, jórészt hétvégi kiegészítő kereskedelmi tevékenységi forma.

A hivatalosan *bejegyzett kínai cégek* száma egyidőben dinamikusan emelkedett. 1995-ben ezek száma már ezer felett volt, s harminc kínai többségű piac is létezett. Tíz évvel később ezek száma már háromezernél is több volt, s az összértékük 120 millió \$ felett volt. Ezzel mintegy tízezer munkahelyet teremtettek Magyarországon.

Régió	arány
Közép-Magyarország	76,5%
Közép-Dunántúl	8,4%
Észak-Magyarország	3,9%
Nyugat-Dunántúl	3,3%
Észak- Alföld	3,2%
Dél-Dunántúl	2,4%
Dél-Alföld	2,2%

10. táblázat: A kínai állampolgároknak kiadott munkavállalási engedélyek területi megoszlása (2008. év vége)

elkövetett gyilkossági kísérletről, de még abból sem lett rendőrségi ügy. A súlyosan sérült sértettet maga az elkövető csempészte haza Kínába.) A rendőrségi statisztikákban általában meglehetősen alacsony a külföldi bűnelkövetők száma, (nyilvánvalóan az azonnali kiutasítást kockáztatják ezzel) 2009-ben még a 2 %-ot sem érte el, s ezen belül a kínaiak aránya ki sem mutatható mértékben csekély.

A kínai migránsok magyarországi integrálódási, *beilleszkedési szándéka* meglehetősen alacsony szintű. 2001-2006 között mindössze 46 fő folyamodott magyar állampolgárságért, de azóta is száz alatt van ez a létszám (ez is elsősorban a hazánkba történő egyszerűbb beutazás, ill. az Európai Unión belüli szabadabb utazás érdekében történt). Egy 2009-es felmérés szerint az itt élő kínaiaknak mindössze 27 %-a igényelne feltételek nélkül magyar állampolgárságot, míg 32 % teljes mértékben elutasítja azt. 41 %-uk ugyanakkor megfontolná a magyar állampolgárság felvételét, ha ez nem járna együtt a kínai állampolgárság elvesztésével. Korábban ugyan három törvény is elismerte a kettős állampolgárság intézményét (1909, 1912, 1929), de 1980. szeptemberétől már nem. Újabbán újra felélénkültek az ezzel kapcsolatos politikai viták, s a pillanatnyi álláspont szerint 10 éven belül nyilatkoznia kell mindenkinek, hogy melyik állampolgárságát kívánja megtartani.

A befogadó országbéli helyzetüket ellensúlyozandó azért ismételtelen van arra példa, hogy a saját köreikben szociális célzatú gyűjtéseket végeznek, kulturális rendezvényeket szerveznek Magyarországon az itt élő magyarok javára. Az egyéb, szubjektív jellegű, az ittlét hangulatát befolyásoló tényezőkhöz tartoznak a *diszkriminációs tapasztalatok* is. Egy 2010-ben végzett kutatás alapján ennek *helyét* az alábbiak szerint jelölték meg (11. táblázat).

Helyek, szituációk	arány
az utcán	75%
étteremben, szórakozóhelyen	67%
vásárlás alkalmával	66%
rendőrségen	60%
közhivatalban	60%
bevándorlási hivatalban	57%
kórházban	53%
munkahelyen	42%
iskolában	30%
álláskeresés alkalmával	24%
lakószomszédoktól	21%

11. táblázat: A kínai migránsok diszkriminációs tapasztalatai - Hol tapasztaltak hátrányos megkülönböztetést?

Ebben természetesen szerepelnek egyszerűbb, talán tréfásnak szánt megjegyzések is („rizsevők”, „ferdeszeműek”, stb.), de ezeket a kínai migránsok bántásként érzékelik. Nyilvánvalóan egy-egy kínai bevándorló több helyen is szerezhetett kedvezőtlen tapasztalatokat, amelyek oka elsősorban *nyelvi* akadályokban gyökerezhetett.

A *nyelvi hiányosságok* természetesen minden más esetben is megnehezíthetik a beilleszkedést, s ez a kínaiak esetében fokozottan áll fenn. Egy 2008-as felmérés a magyar nyelvtudásukat próbálta felmérni. Ennek alapján

- anyanyelvi szinten beszélt magyarul: 8%
- viszonylag folyékonyan beszélt: 16%
- közepes nyelvtudással bírt: 18%
- csak kicsit tudott magyarul: 38%
- egyáltalában nem tudott: 20%.

Az első két kategóriába elsősorban a másod-, esetleg harmadgenerációs kínaiak tartoztak, akik már itt jártak iskolába, az utóbbi kettőbe pedig azok, akik Magyarországot csak átmeneti állomáshelynek tekintették és további migrációra készültek. Valójában komoly aggodalmat jelent a számukra, ha gyermekeik, unokáik elveszítik az anyanyelvüket, ezért *igen fontos a számukra a kínai nyelvű és szellemiségű iskoláztatás*. Az anyanyelv és az anyaországbeli kultúra megőrzése szempontjából nagyon jelentős a 2004. szept. 1-től megindult budapesti kínai-magyar két tanítási nyelvű iskola. Ez kezdetben nem érte el a száz fős diáklétszámot, de napjainkra már többszáz fős tanulóereget mondhat a magáénak. A korábbi, kínai magániskola, amely csak hétvégeken működött (magas tandíj ellenében), egyre jobban visszaszorult. A budai angol tan nyelvű kínai iskola elsősorban azok körében népszerű, ahol a családok távlati terveiben újabb migrációs szándékok élnek.

A rendkívül rugalmas kínai gondolkodásmód és boldogulási stratégia miatt, ami a *jelennek* szól, - az

említett 2009-es felmérés szerint -, igen jelentősnek tartják az iskoláztatási stratégiát, ami a társadalmi mobilitáson keresztül a jövő érdekeit érzékelteti. Érthetően valamennyi szülő arra törekszik, hogy gyermeke iskolázottsága múlja felül az övét. A kínai nyelv és kultúra elsődlegessége mellett másodsorban az angol nyelv jelentős nekik, s itt a nyelv mellett az angolszász mentalitás és mindennapi gondolkodás megismerése a közérdek számukra. A magyar tanítási nyelvű iskolák választása - elsősorban anyagi okok miatt -, inkább kényszerhelyzet, mintsem meggondolt előnyben részesítés.

A kínai migránsok nem csupán működő tőkét hoztak magukkal, hanem *eltanulandó mentalitást* is: szorgalmat, tanulásvágyat, családi és nemzeti összetartást. A megtelepedett kínai vállalkozókra a szorgalom mellett hallatlan *rugalmasság* is jellemző: éles szemmel figyelik a magyar piac mozgását, a jelentkező áruhiány területeit, s azt, hogy hol-mivel tudnának oda belépni. A hiányjelenségek figyelemmel kísérése nem csupán a magyar, hanem a szomszédos országok piacára is kiterjed. Gazdasági okokból, akik nem a kibocsátó anyaországukba kívánnak visszamenni, elsősorban a szomszédos országokban gondolkodnak. *Magyarország piacnak kicsi, de stratégiai jelentősége miatt európai hídfőállásnak nagy és jelentős.*

A kínai történelmi, vallási *tradíciók „importja”* ugyancsak figyelmet érdemel. Kínában a *család* nem csupán demográfiai vagy társadalomelméleti fogalom. Ott erősen élő és a mindennapi élet valamennyi szférájának, így a külföldi migrációs létnek is működő alapegysége. Ez nem csupán annyit jelent, hogy az itteni vállalkozások is elsődlegesen a családtagokra épülnek, hanem már a kibocsátó országban, Kínában történő előzetes szerveződésben, a majdani külhoni vállalkozás előkészítésében, indításában is ez a gyakori kiindulási alap. Hiteleket nyújtanak, ötleteket adnak a majdani működtetéshez, az árucikkek beszerzéséhez és folyamatos biztosításához, meg a szállításához.

A saját családtagok mellett a következő lépcső a *saját tartományból* érkezettek felkarolása. Korábban Peking és Zhejiang, újabban pedig Zhejiang és Fujian lett a fő kibocsátó térség. A magyarországi érdekvédelmi szerveződés is elsősorban a tartományokhoz kapcsolódik. A családi kapcsolatrendszer annyira erős, hogy a feltétel nélküli támogatást még a törvényesség határain túl is elvárják (zárójeles példaként: Pécssett egy lakás-munkahely, sőt érvényes útlevél nélküli kínai fiatal természetesnek tartotta rokonai támogatását, nem törődve azzal, hogy őket is bajba sodorhatja. Az anyaországbeli rokonság is ezt természetesnek tartotta, sőt elvárta, mellékesen kezelve az érvényes magyar törvények, rendeletek be nem tartását.)

A többször emlegetett *pszichológiai tőke* egyértelműen *pénzügyi tőkévé* konvertál a kínai migránsok esetében. A kétoldalú *kínai-magyar kereskedelem* nyilvánvalóan nem szűkítható le az itt élő kínaiak körére. Azt azért mindenképpen meg kell említeni, hogy 2013-ban az áruforgalom értéke elérte a 8,41 milliárd \$-t. Az elmúlt tíz év alatt ez *hatszoros növekedést* jelent, s az egykori, alig tízmilliós tételhez képest végképpen komoly előretörést tanusít. Ez még akkor is igen jelentős, ha növekvő mértékben más, szomszédos országokba átirányított cikkekről van szó. Kínában jelenleg nem csupán a reformpolitika évtizedeit élük, hanem jelentős gazdasági *szervezetátalakítás* is kezdődött. Ebbe most hazánk úgy tudna bekapcsolódni, ha növekvő mértékben venne részt a kínai importban, a kínai belső piacok ellátásában, ami távlatokban a magyar gazdaság átfogó növekedéséhez is hozzájárulna.

A magyar állam részéről nagy hiányosság, hogy nem épít az itt élő kínaiak üzleti tapasztalataira, kínai hitelforrásaikra, kedvező árubeszerzési és szállítási tapasztalataira, otthoni piackutatási ismereteire, nyelvtudására. A *”keleti nyitás”* címén meghirdetett állami politikai célkitűzése időszakában ennek különleges jelentőségét szükségtelen agyonmagyarázni. Különösen jelentős, hogy Kína meg a *„nyugati nyitás”* politikáját hirdette meg. *Gazdaságpolitikai stratégiai jelentősége* lenne stabil kapcsolatként, potenciális szövetségesként kezelni a nálunk élő kínai migránsokat, s megérteni, hogy *ittlétük egyáltalában nem veszélyt, hanem erőforrást jelenthetne. Kína nem egy a lehetséges partnereink közül, hanem a lehetséges partnereink egyik legnagyobbika.*

A kínai migránsok magyarországi *jelenléte* nem elválasztó jellegű, hanem egyfajta *összekötő híd*, amelyre mielőbb rá kellene lépni hazánk jövőbeli, még nagyobb versenyképessége érdekében!

Irodalom

- A KSH demográfiai évkönyvei, Budapest, 2008, 2009.
- A Magyar Kereskedelmi és Iparkamara Gazdaság- és Vállalkozáselemző Intézet vizsgálata, Bp, 2009.
- General Survey of International Organization for Migration, Bruxelles, 2008.
- Guo Xiaojing 2010: [Kínaiak és a magyar állampolgárság](#). In Kováts A (szerk.): *Magyarrá válni - bevándorlók honosítási és integrációs stratégiái*, Budapest, pp 181-190.
- Panoráma; Kína a világban, a világ Kínában; Kínai reform új utat mutat a magyar gazdaság fejlesztésének, CRI, Peking, 2014.I.
- Nyíri P. 2002: Párhuzamos globalizáció. Kínaiak Magyarországon. In: Kovács János Mátyás (szerk.): *A zárva várt Nyugat: Kulturális globalizáció Magyarországon*. Budapest, Sik Kiadó. pp. 138-166
- Nyíri, P. 1999: *New Chinese migrants in Europe: the case of the Chinese community in Hungary*. Aldershot, Ashgate.
- OECD (Gazdasági Együttműködés és Fejlesztés Szervezete) 2001: [Migration Policies and EU Enlargement: The Case of Central and Eastern Europe](#). Paris, 146 p.

Szerzőink

Vida György, MSc

Geográfus, a Szegedi Tudományegyetem Gazdaság- és Társadalomföldrajz Tanszékének doktorandusza. Szakterülete a politika földrajz, azon belül is a (hazai) választások geográfiai kérdései.

Kovács Zoltán, DSc

Geográfus, egyetemi tanár, a Szegedi Tudományegyetem Gazdaság- és Társadalomföldrajz Tanszékének tanszékvezetője, az MTA CSFK Földrajztudományi Intézetének tudományos tanácsadója, a Várostérségi és Urbanizációs Kutatócsoport vezetője.

Agg Zoltán, PhD

Okleveles közgazdász, társadalomkutató. A Pannon Egyetem Társadalomtudományok és Nemzetközi Tanulmányok Intézetének adjunktusa Veszprémben. 1991 óta a „Comitatus Önkormányzati szemle” c. szakmai-tudományos folyóirat felelős kiadója és szerkesztője, kutatásaiban a helyi politika, közigazgatási terület-beosztás, önkormányzatiság kérdései játsszák a főszerepet.

Bárdi László, dr.univ

Okleveles földrajz-történelem szakos tanárból vált orientalistává, a keleti világvallások eszmevilágának kutatásán keresztül jutott el az antik lovasnomád népek vizsgálatáig, de foglalkozott a magyar keletkutatók tevékenységének feltárásával, valamint a magyar-kínai kapcsolatokkal is. Tudományos pályája során mintegy 30 kutatóutat tett meg a Távol-Keleten. A PTE TTK Földrajzi Intézetének nyugállományú egyetemi docense, az egyetem Ázsia Központjának alapító igazgatója.